

EUROJÄRJESTELMÄ
EUROSYSTEMET

Pankkikriisit noudattavat samaa kaavaa

- Pankkikriisien yleisestä anatomiasta

Studia Monetaria yleisöluento
21.4.2009 Suomen Pankin rahamuseo
Sampo Alhonsuo ja Harry Leinonen

Pankkikriisit toistuvat määräväle

- ◆ Miten ne syntyvät?
- ◆ Miksi pankkeja ryhdytään pelastamaan?
- ◆ Mitä markkinoilla tapahtuu kriiseissä?
- ◆ Mitkä ovat vaihtoehdot kriisien hoitamisessa?
- ◆ Miten mahdollisia tulevia kriisejä voisi välttää tai ainakin vähentää niiden todennäköisyyttä ja hoitokustannuksia?

Useimmat pankkikriisit ovat olleet alueellisia

	Eurooppa	Pohjois-Amerikka	Etelä-Amerikka	Aasia	Afrikka	Yhteensä
1970-79	1	-	1	1	1	4
1980-89	-	1	14	8	16	39
1990-99	19	-	15	15	25	74
2000-07	1	1	4	1	-	7
Yhteensä	21	2	34	25	42	124

Nykyinen kriisi on erittäin laaja

Pankkikriisien yleisiä tunnusmerkkejä:

- ◆ Kriisi koettelee useampia pankkeja
- ◆ Järjestämättömien luottojen määrä kasvaa nopeasti
- ◆ Pankkien oma pääoma pienenee tappioiden seurauksena
- ◆ Ilmenee talletuspakoa ja/tai talletusten jäädyttämistä
- ◆ Valtio takaa pankkijärjestelmää
- ◆ Keskuspankki antaa likviditeettitukea

Pankkikriiseihin liittyy usein valuuttakriisi ja/tai yleinen talouskriisi/taantuma

Harjoitettu rahapolitiikka arvioidaan ainakin jälkikäteen liian löysäksi, valvontaviranomaiset joutuvat kritiikin kohteeksi

Nykyisen kriisin erityispiirteitä:

- ◆ Luottojohdannaisten voimakas kasvu
- ◆ Arvopaperistumisen yleistyminen
- ◆ Luottoriskien kätkeminen arvopaperistettuihin sijoituskohteisiin
- ◆ Luotonantokriteerien löystyminen erityisesti Yhdysvalloissa mutta myös muualla

Pohjoismaissa 1990-luvun kriisin kokemukset muistissa...

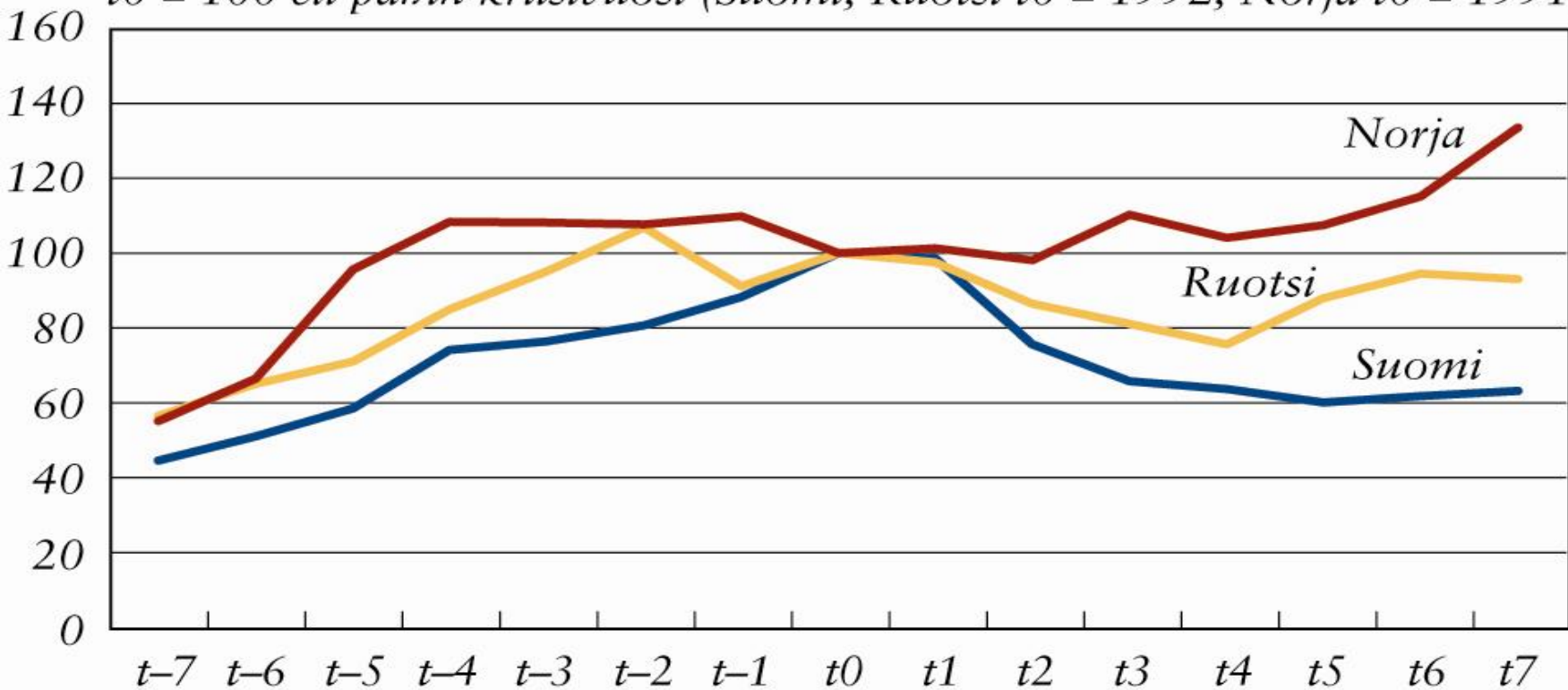
Pankkikriisit noudattavat samaa kaavaa

- Taloudellinen tilanne näyttää valoisalta
- Taloudellinen toimeliaisuus kasvaa nopeasti
- Luotonanto kasvaa nopeasti ja sen myötä luottoriskit
- Varallisuushinnat (esim. kiinteistöjen ja asuntojen hinnat) nousevat nopeasti
- Kasvun rajat tulevat vastaan (ei enää haluta velkaantua lisää, jotkut vetäytyvät markkinoilta), tapahtuu syöksy ja varallisuushinnat alenevat
- Euforia kääntyy itseään ruokkivaksi paniikkivaiheeksi
- Viranomaisratkaisut palauttavat vähitellen ”normaalitilan”

Kolmen Pohjoismaan luottokannan ja bruttokansantuotteen suhde indeksoituna ennen ja jälkeen 1990-luvun alun pankkikriisin

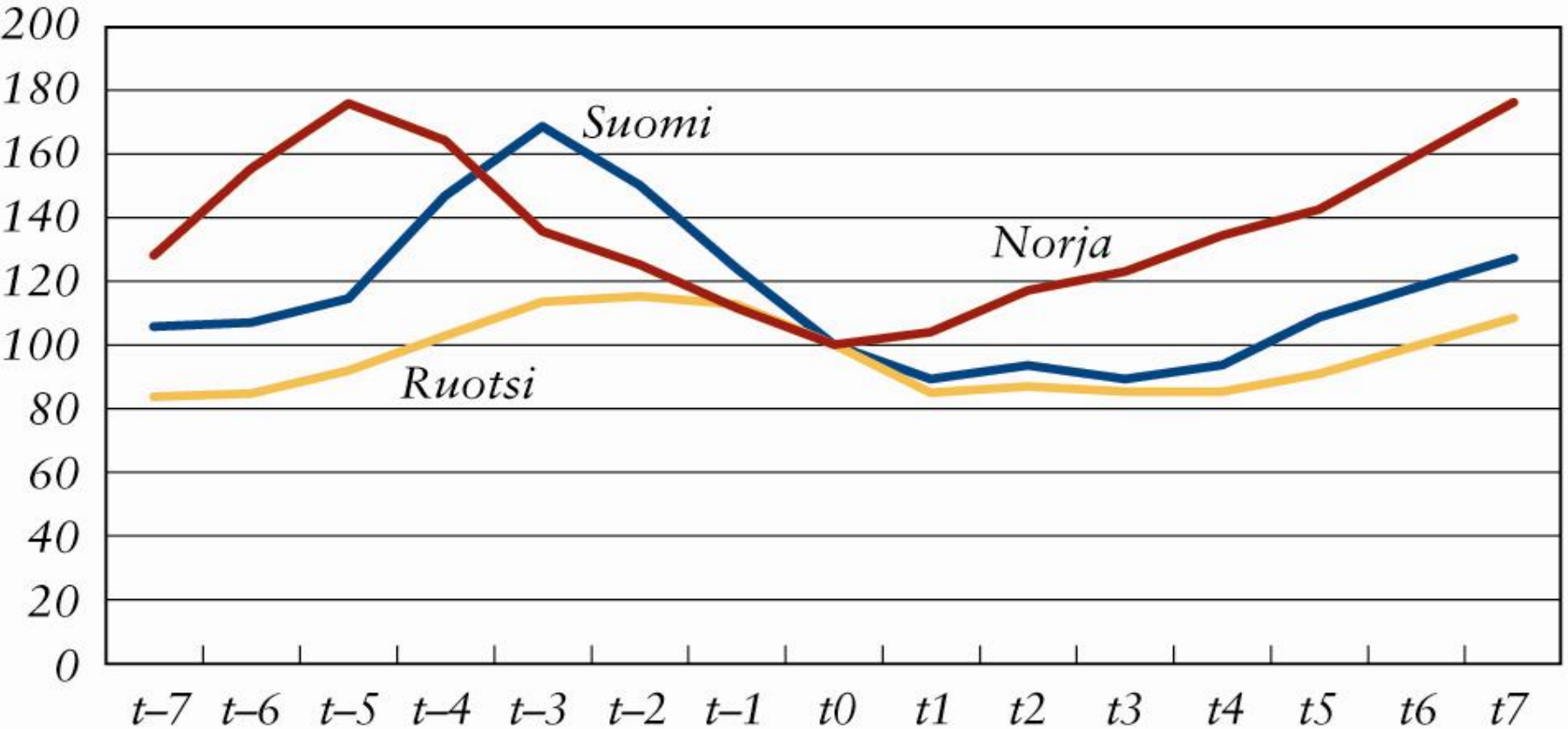
t0 = 100 eli pahin kriisivuosi (Suomi, Ruotsi t0 = 1992, Norja t0 = 1991)

Lähteet: Tilastokeskus, Statistiska centralbyrån, Norjan keskuspankki ja Suomen Pankin laskelmat.

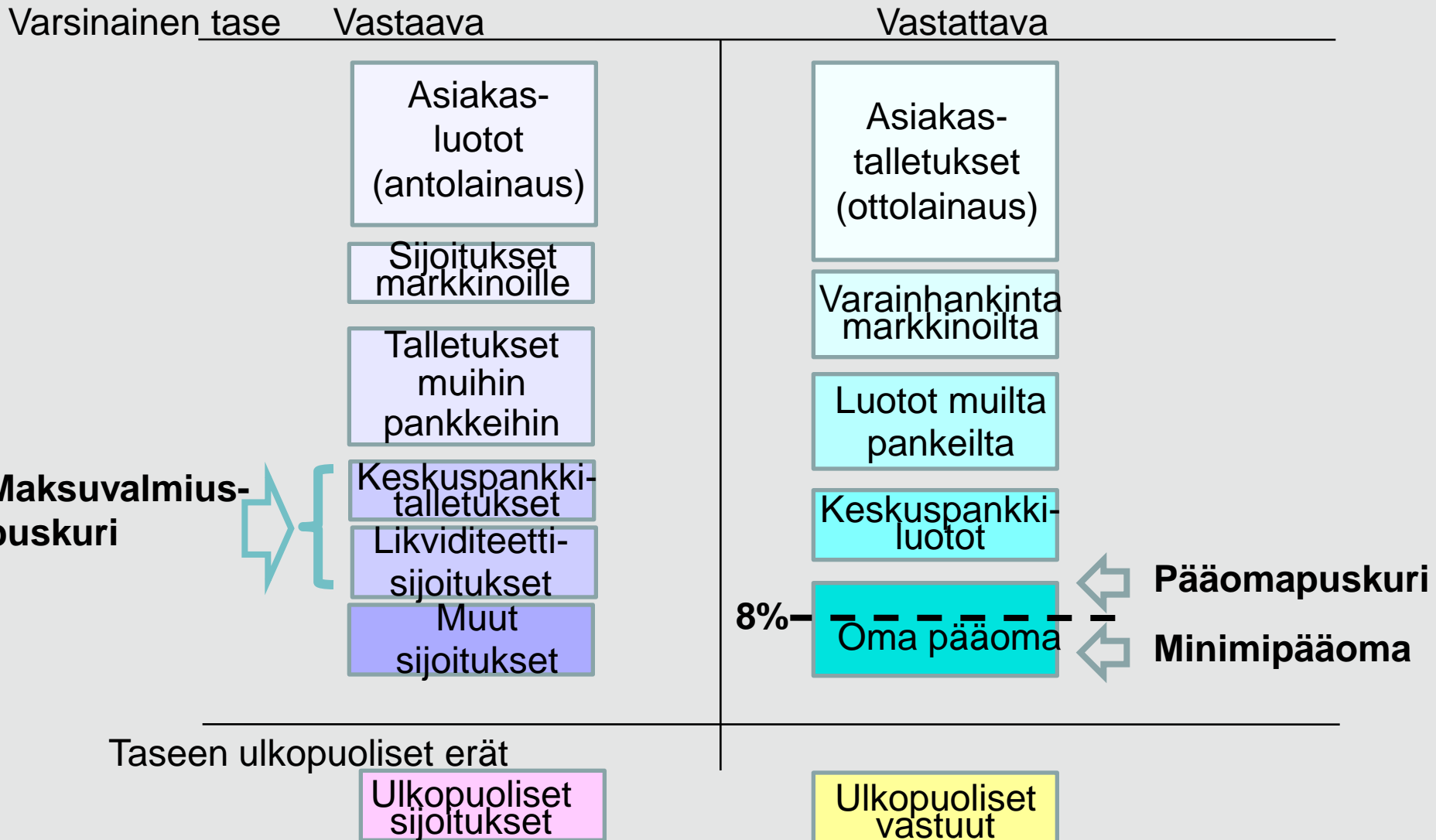
Kolmen Pohjoismaan asuntojen reaalihiinnat ennen ja jälkeen 1990-luvun alun pankkikriisin

$t_0 = 100$ eli pahin kriisivuosi (Suomi, Ruotsi $t_0 = 1992$, Norja $t_0 = 1991$)

Lähteet: Tilastokeskus, Statistiska centralbyrån, Norjan keskuspankki ja Suomen Pankin laskelmat.

Pankkien taserakenne

**Maksuvalmiuspuskuri maksuvirtojen tasaamiseksi
Omaa pääomaa ja pääomapuskuri tappioita vastaan**

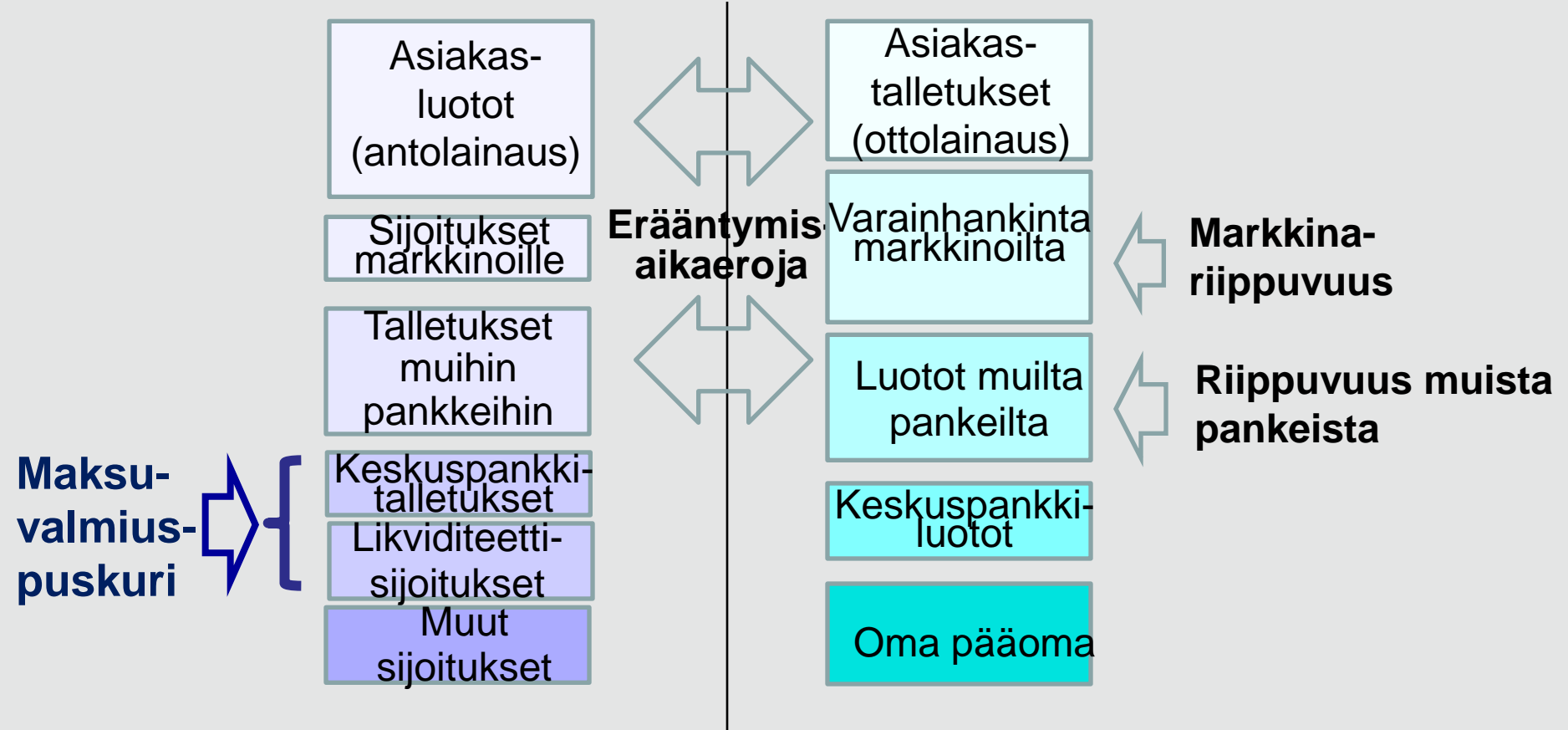
Markkina- ja interbank-riippuvuudet ovat kasvaneet

Eräntymisaikaerot ovat merkittäviä

Pankin tase

Vastaava

Vastattava

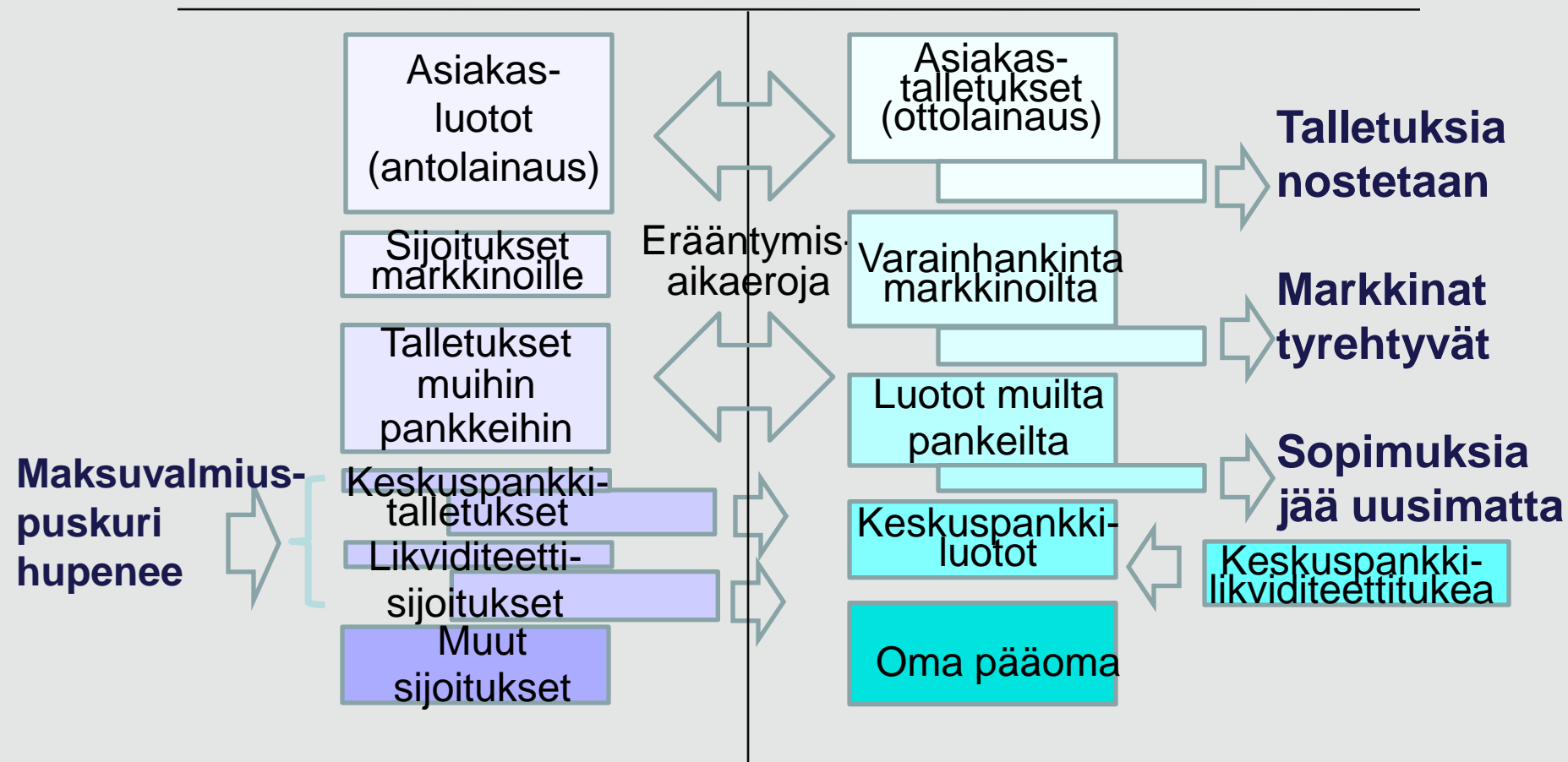

Mitä suuremmat markkinaheilahtelut, sitä suuremman tulee pankkien maksuvalmiuspuskurin olla.

Varainhankintaongelmat johtavat maksuvalmiuskriisiin

Varsinainen tase Vastaava

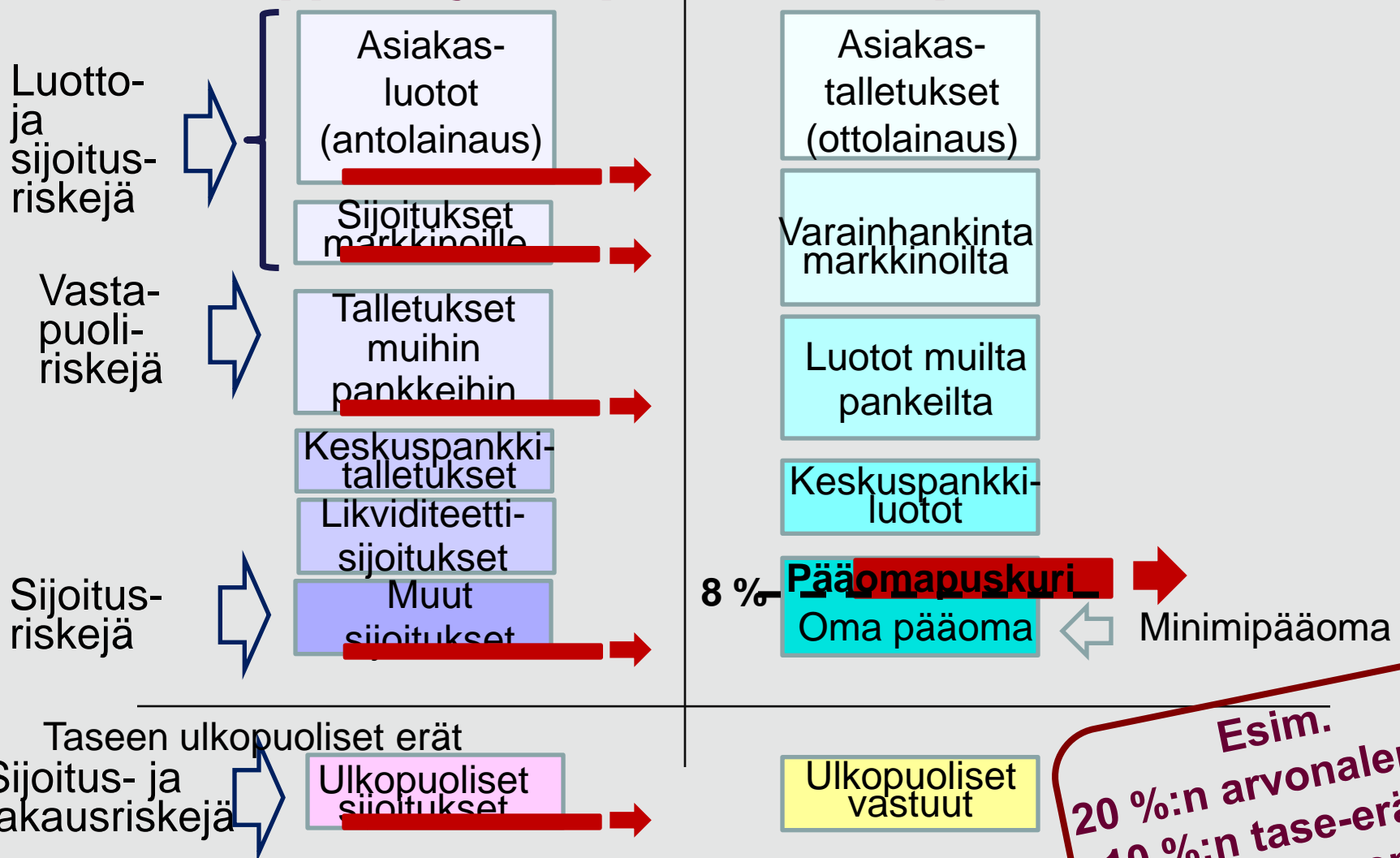
Vastattava

**Pankki joutuu maksamaan ”pakenevaa” rahaa maksuvalmiuspuskurista.
Keskuspankki antaa likviditeettitukea vakavaraisille pankeille maksuvalmiuskriisin ehkäisemiseksi.**

Pankkitoimintaan liittyy aina riskejä

Tappiot syövät pankin omaa pääomaa

Mitä suuremmat riskit, sitä suurempi täytyy pääomapuskurin olla erityisesti kriiseissä.

**Esim.
20 %:n arvonalennus
10 %:n tase-erässä
syö 2 %-yks. omasta
pääomasta**

Luottolaman syntyminen

- ◆ Erilaiset tappiot vähentävät pankkien omia pääomia, jolloin antolainauksen määrää on supistettava vastaavasti
- ◆ Asiakkaiden luottojen takaisinmaksu hidastuu jolloin uusien luottojen myöntämismahdollisuus heikkenee
- ◆ Maksuvalmiuspuskuria on tarve kasvattaa, jolloin muut sijoitukset vähenevät vastaavasti
- ◆ Asiakasriskit kasvavat

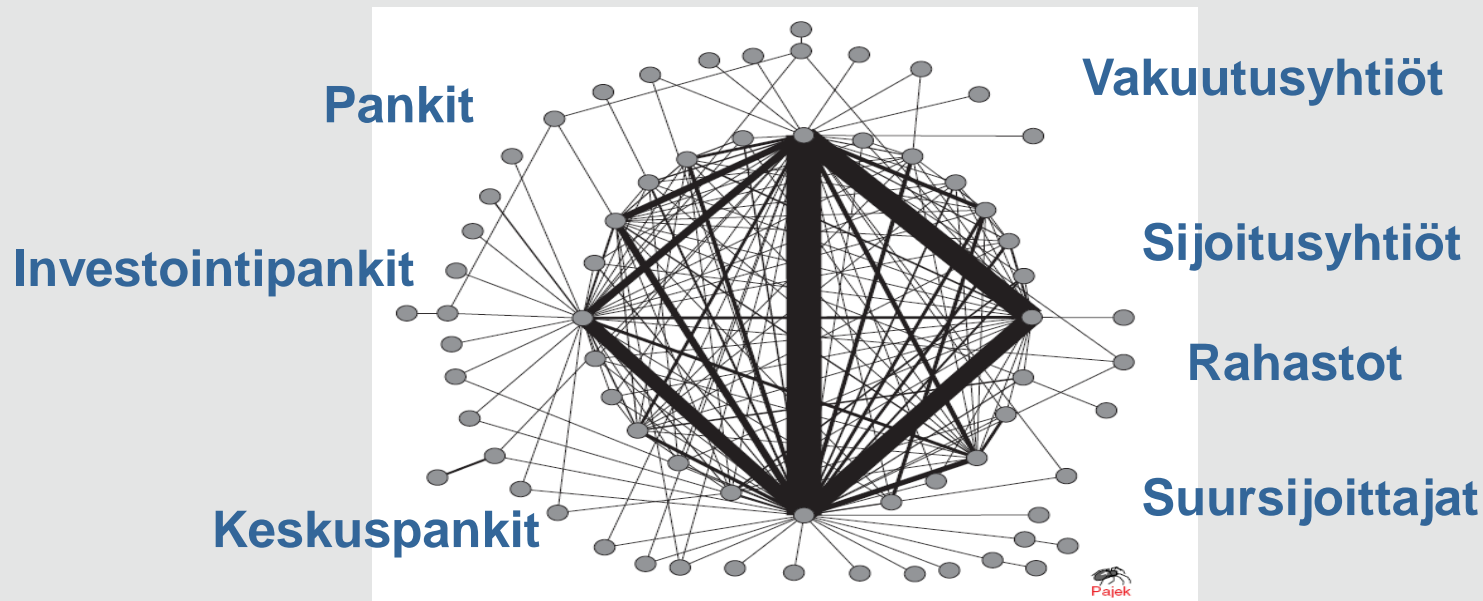

- ◆ Asiakkaille on vaikeampaa saada luottoja investointeihin
- ◆ Käyttöpääomaluottoja uusitaan vähemmän
- ◆ Asiakkaiden luottoehtoja kiristetään yleisesti, esim. korkomarginaaleja ja vakuusvaatimuksia

- ◆ Talouden kasvu pysähtyy tai kääntyy negatiiviseksi

Pankkien ja osapuolten väliset “systemiset” riippuvuudet

- ◆ Kansainväliset rahoitusmarkkinat muodostavat laajan riippuvuusverkoston
- ◆ Yhden ison osapuolen vaikeudet voivat heijastua näiden riippuvuuksien kautta laajasti

Systemiriski toteutuu kun yhden osapuolen kriisi kaataa domino-tyyppisesti muitakin osapuolia

Miksi pankkeja pelastetaan?

- ◆ Toimiva pankkijärjestelmä on yhteiskunnalle tärkeä.
- ◆ Yritykset ja kotitaloudet tarvitsevat luottoja, talletusmahdollisuuksia ja maksupalveluja.
- ◆ Pankeilla vaikutuksia ”yli oman toimintansa”.
- ◆ Hallitsemattomista konkurseista suurta taloudellista vahinkoa sivullisille ja koko yhteiskunnalle.
- ◆ Pankkien pelastamiselle on reaalityaloudellisia perusteita ulkomaankaupan, investointien ja tuotannon/kulutuksen ylläpitämiseksi.

Nopea, hyvin suunniteltu pankin pelastusoperaatio säästää yhteiskunnan varoja verrattuna konkurssiprosessiin.

Pelastamisoperaatioiden päämäärinä ovat kustannusten minimointi ja kustannusten tasapuolisempi kohdentaminen.

Pelastamisodotuksien sivuvaikutuksena moraalikadon vaara (=moral hazard)

- ◆ Pankkien yhteydessä liiallisen riskinoton tuotot toteutuvat etupainotteisesti, mutta riskit toteutuvat vasta myöhemmin
- ◆ Jos pankit ovat varmoja pelastumisestaan yhteiskunnan varoilla, omistajien riskinottohalukkuus kasvaa kun voitot voidaan jakaa osinkoina ja tappiot siirtää valtiolle
- ◆ Johdon ”bonukset” lasketaan ja jaetaan esim. kvartaalitulosten perusteella, mutta riskit voivat toteutua vasta vuosien kuluttua
- ◆ Omistajilla voi olla vaikeaa valvoa johtoa
- ◆ Suursijoittajat saattavat heikentää riskienhallintaa jos olettavat sijoituksiensa pelastuvan julkisin varoin

Moraalikadon ongelmaa voidaan vähentää

- ***laajentamalla osakkeenomistajien ja johdon vastuita***
- ***rajoittamalla voittojen ennenaikaista siirtoa pois pankista***
- ***jättämällä joitakin pankkeja pelastamatta joissakin tilanteissa.***

Huom! Sekä itse ongelmaan ja ratkaisuihin liittyy vaikeuksia.

Viranomaisten vaihtoehdot pankkikriisissä

1. Edesauttaa yksityisiä ratkaisuja
  - Lisää yksityistä pääomaa
  - Fuusio vakavaraisemman pankin kanssa
2. Myöntää pankkitukea, jotta pankki voisi jatkaa yksityisesti
  - Myöntää pääomatukea valtion varoista
  - Antaa valtion takaus
  - Siirtää osa pankin riskisijoituksista omaisuudenhoitoyhtiöön (= roskapankkiin), jolla ei ole pankkityyppisiä vakavaraisuusvaatimuksia (ja myydä sijoitukset myöhemmin parempina aikoina)
3. Ottaa pankki haltuun ja lisätä pääomaa julkisin varoin (ja yksityistää pankki myöhemmin uudestaan)
4. Asettaa pankki selvitystilaan

Kriisipankin hoitaminen on sitä tehokkaampaa, mitä aikaisemmin tuki-/ratkaisutoimenpiteet aloitetaan.

Viranomaisten tukitoimenpiteitä nykyisessä kriisissä

- ◆ USAn, eurojärjestelmän ja Englannin keskuspankkien samanaikaiset ohjauskorkojen alentamiset
- ◆ Keskuspankkien operaatiot pankkien välisten rahamarkkinoiden likviditeetin turvaamiseksi
- ◆ Päätöksiä omaisuudenhoitoyhtiöiden (eli ns. ”roskapankkien”) perustamiseksi
- ◆ Suora pääomatuki ja kriisipankkien ”valtiollistaminen” useissa maissa
- ◆ Euroalueen sekä Ison-Britannian ja muiden EU-maiden takuut pankkien varainhankinnalle
- ◆ Markkinahintaisen arvonlaskennan muuttaminen
- ◆ Ylikansallinen pankkituki (IMF:n lainoitus)
- ◆ Talletussuojan nostaminen

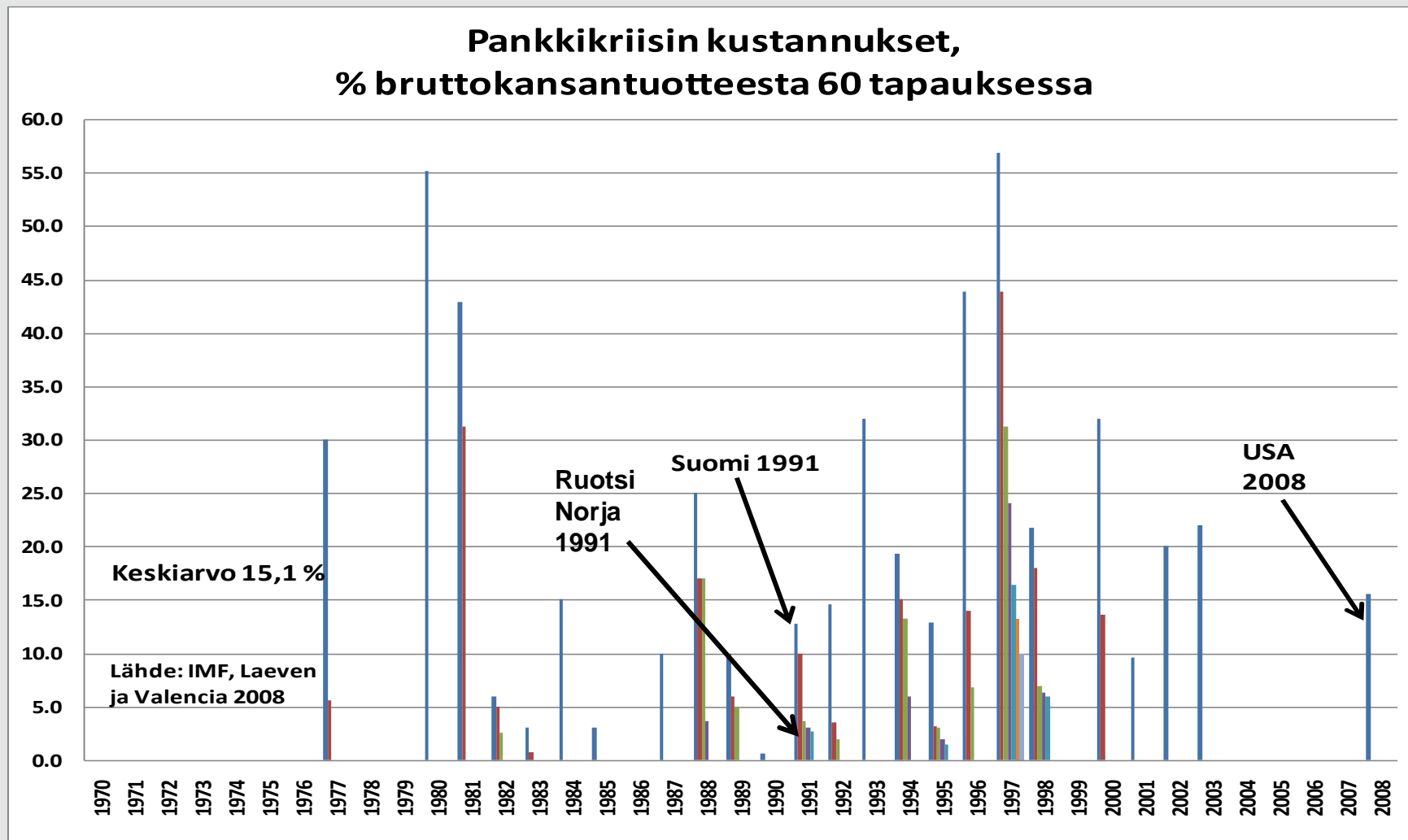
Viranomaisilla on eri roolit: Keskuspankit huolehtivat likviditeetistä ja hätärahoituksesta kun valtionvarainministeriöt ovat useimmin vastuussa erilaisista suorista tukitoimenpiteistä

Talletussuojan tarve

- ◆ 1930-luvun kriisin seurauksena kehitettiin talletussuojajärjestelmä talletuspakotilanteiden estämiseksi
- ◆ ”Keskivertotallettajien” varat hyvin suojassa
- ◆ EU:ssa maasta riippuen vaihtelevat talletussuojakäytännöt, mm. suojan laajuus ja kerättävien suojarahastojen suuruus
- ◆ Nykyisessä kriisissä Englannissa Northern Rock pankissa syntyi pienimuotoinen talletuspako
- ◆ Suomessa talletussuojaa nostettiin lokakuussa 2008 25.000 eurosta 50.000 euroon ja EU komissio on ehdottanut nostoa 100.000 euroon EU:ssa

***Talletussuoja on luotu ”keskivertotallettajille”.
Suursijoittajien tulee itse arvioida riskinsä.***

Pankkikriisien kustannukset vaihtelevat merkittävästi

Kuinka syvä kuoppa ja kauanko kestää huipulta pohjalle?

Muutokset 14 pankkikriisissä*, keskiarvot

	Kumulatiivinen muutos, %	Kesto, vuosia
Asuntojen hinnat	-36.0	5.0
Osakekurssit	-56.0	3.4
Työttömyys, %-yks.	7.0	4.8
BKT henkeä kohti	-9.3	1.9

*: Argentiina 2001, Columbia 1998, Hong Kong 1997, Indonesia 1997, Korea 1997, Malesia 1997, Filippiinit 1997, Thaimaa 1997, Japani 1992, Suomi 1991, Ruotsi 1991, Norja 1987, Espanja 1977, Yhdysvallat 1929

Huom: Asuntojen hintojen muutos, kesto ilman Japani 1992

Lähde: The Economist 10.1.2009 ja Reinhart & Rogoff 2009

- Asuntojen hintojen ja osakekurssien muutos on ollut varsin yhtenäistä kriiseissä, työttömyyden ja BKT:n muutos vaihtelee kriisistä toiseen enemmän
- Julkisen velan reaalin määrä kasvaa rajusti: toisen maailmansodan jälkeisissä kriiseissä keskimäärin +86 %
- Pankkikriisin kustannukset silti pieniä velkaantumisessa verrattuna verotulojen vähenemiseen ja finanssipolitiikan yleisiin tavoitteisiin

Pankkikriisin maksajat

Suomen pankkikriisin kustannukset jaettuna pitkälle aikavälille ja maksajaryhmittäin

Maksajat	Jakoperuste	Veloituksen muoto	30 vuotta		
			Yksin <i>pros.yksikköä</i>	Tallettajat + lainaajat <i>pros.yksikköä</i>	Tallettajat + lainaajat + veronmaksajat <i>pros.yksikköä</i>
Tallettajat	Talletukset n. 100 mrd. euroa	Lisäkorko	0,17	0,08	0,06
Lainanottajat	Pankkilainat n. 150 mrd. euroa	Lisäkorko	0,11	0,06	0,04
Veronmaksajat	4 milj. veronmaksajaa	Vero/euroa/kk	3,47 euroa		1,16 euroa
	Tuloveropohja yhteensä n. 90 mrd. euroa	Tuloveroprosentti	0,19		0,06

Lähde: Suomen Pankki.

- ◆ 1990-luvun pankkikriisin suorat kustannukset n. 5 mrd. euroa (nyk. arvio).
- ◆ Kustannukset jakautuvat pankkien osakkeenomistajien, asiakkaiden ja veronmaksajien kesken.
- ◆ Osakkeenomistajien osuus riippuu vanhan osakepääoman kohtalosta (nollaus, muu uudelleenarvostus, muu pääomatuki).
- ◆ Osuuksia on vaikea selvittää jälkikäteen, koska erilaiset julkiset tuottovirrat eivät ole korvamerkittyjä (esim. ent. leimavero, vähimmäisvarantovelvoite)

Kriisin kustannukset maksetaan pitkän ajan kuluessa.

Kriisien todennäköisyyksien ja hoitokustannusten vähentämismahdollisuudet

- ◆ Turvaavampia vakuuksia (-> ensiasunnon osto ja yrityksen perustaminen tulee vaikeammaksi)
- ◆ Laajempia likviditeettipuskureita (-> korkomarginaalit levenevät)
- ◆ Korkeammat pääomavaatimukset (-> korkomarginaalit levenevät)
- ◆ Pankkien jako eri ryhmiin: pieniriskiset peruspankit, yleispankit ja investointipankit (-> talletusten suojakustannukset ja riskit)
- ◆ Pankkienvälisen riippuvuuksien rajoittaminen (-> leventää korkomarginaaleja)
- ◆ Nopeasti kasvavilta pankeilta edellytettäisiin enemmän pääomaa

**Kriisien jälkeen tiukennetaan tavallisesti sääntelyä.
Sääntelyn tiukentaminen lisää jatkuvia kustannuksia, jolloin
sääntelyn tulisi olla oikeassa suhteessa saavutettavaan
kustannussäästöihin**

Mahdollisuudet kriisien aikaisempaan havainnointiin

- ◆ Laajempaa näkyvyyttä pankkien riskeihin ja sijoitussalkkuihin
- ◆ Taseiden ulkopuolisten erien rajoittaminen yleensä ja kieltö niiden käytölle pääomavaatimusten kiertämiseen
- ◆ Omalle pääomalle korkeampi tarkkailuraja
- ◆ Viranomaisille laajemmat valtuudet puuttua pankkikohtaisesti riskitilanteisiin
- ◆ Markkinakurin merkitys ?!
- ◆ Palkkiojärjestelmien merkitys ?!

Miten löytää sääntelylle ja valvonnalle toimiva ”keskitie”, joka pitää sukupolvesta toiseen?

Nykyinen vaihteleva politiikka on luultavasti paljon kalliimpi kuin tasainen politiikka.

Miten pankkikriisi päättyy ?

- ◆ Markkinat hakeutuvat uuteen tasapainotilaan kun omaisuushintakupla on purkautunut, usein ”ylilyönnin” kautta
- ◆ Pankkien kärsimät luotto- ja muut tappiot rahastoidaan jossain muodossa ja ko. julkinen ja muu velka maksetaan vähitellen pois
- ◆ Pankkien toiminnan tehokkuutta ja tuottavuutta parannetaan, jotta vanhoja tappioita voidaan kattaa ja pääomarakennetta oikaista
- ◆ Tiukennetaan sääntelyä ylisuurien riskien vähentämiseksi
- ◆ Valtion haltuun joutuneet pankit yksityistetään, kun tilanne on stabiloitunut

***Toipuminen ja tervehdyttäminen kestää useita vuosia,
jonka jälkeen jatkuu pitempi tasainen kausi,
kunnes syklisyyden vaarat saatetaan taas unohtaa***

***Kiitos mielenkiinnosta.
Kysymyksiä, keskustelua...***